

Feltarbeid – forskande tilnærming til praksis

Njål Vidar Traavik, Egil Eide og Gisle Heimly

Høgskulen på Vestlandet

Abstract: Using field work and undergoing field practice in junior high school in teacher education for vocational subjects is a new methodological approach to focus, content and to how student practice is organized and carried out. Our research study posed two main questions:

1. Did vocational student teachers find their field-study relevant and meaningful while in junior high school practice and in view of their future vocational teacher practice?
2. Can micro-ethnographic study as a method be used in teaching in vocational subjects for first, second and third year of senior high school?

In light of their experiences in senior high, we wanted to challenge the students to rethink and perhaps alter their approach to teaching within the framework of the *junior level* of high school. We also wanted the students to design and carry out a project they found challenging as well as novel for them. The selection consisted of 60 students who study to become vocational teachers. The project, including the evaluation of it, was completed in the autumn of 2016. The practice period in junior high school had a duration of two weeks.

Findings: All students considered their practice as relevant, meaningful and useful in the context of their future career as teachers. A large majority considered micro-ethnographic study as relevant for their own practice as teachers in vocational subjects in first, second and third year of senior high school. In particular, they found the subject called 'prosjekt til fordjuping' ('project for deeper learning') as very useful. Periods of placement in factories and other work situations were also found to be very useful.

Keywords: micro-ethnographic study, fieldwork, vocational teacher practice

Sitering av denne artikkelen: Traavik, N. V., Eide, E. & Heimly, G. (2020). Feltarbeid – forskande tilnærming til praksis. I Y. T. Nordkvelle, L. Nyhus, A. Røisehagen og R. H. Røthe (Red.), *Praksisnær undervisning – i praksis og teori* (Kap. 9, s. 161–177). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.94.ch9>.

Lisens: CC BY 4.0.

Introduksjon

Den praktisk-pedagogiske utdanninga er lærarutdanning for trinn 8–13. Hausten 2013 vart det innført ny rammeplan for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag (PPU-Y) i Noreg. I rammeplanen er det eit nytt krav at minst ti dagar i praksis skal vera i ungdomsskulen.

Dette er ein ny praksisarena og samarbeidspart både for lærarutdanningsinstitusjonane, for våre yrkesfaglege lærarstudentar og for praksisskulane i ungdomstrinnet. Intensjonen med å forplikte lærarutdanningsinstitusjonar til å ha praksis i ungdomsskulen, er ifølgje rettleiinga til rammeplanen å gje studentane innsikt i overgangen mellom ungdomsskule og vidaregåande skule, og i tillegg kjennskap til arbeidslivsfaget og relevante valfag i ungdomstrinnet.

Denne artikkelen handlar om studentar ved praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag (PPU-Y) sine erfaringar frå feltpraksis, og deira erfaringar knytte til bruk av feltarbeid som metode i ungdomsskulepraksisen. I studien inngår 60 yrkesfaglærarstudentar (PPU-Y) med yrkesfagleg utdanning og mangeårig yrkeserfaring frå utdanningsprogramma restaurant- og matfag, bygg- og anleggsteknikk, elektrofag, helse- og oppvekstfag, service og samferdsel, design og handverk, teknikk- og industriell produksjon og naturbruk. Studentane som deltok i denne studien, var andre kull som gjennomførte minimum 10 dagar pedagogisk praksis i ungdomstrinnet.

Alle lærarstudentar møter praksis i skular når dei skal gjennomføre praksisopplæringa. Å forske i praksis handlar om at ein forskar i eigen kultur. Cato Wadel (1991) meiner at det er å studere ein del av sin eigen røyndom. Eit grunnleggjande poeng med feltarbeidet er at PPU-studentane får høve til å erfare og tileigne seg faglege førstehandserfaringar som dei truleg ikkje får i vanleg lærarpraksis. Feltarbeid vil vera aktuelt for å kunne knytte både teori og andrehandserfaringar frå aktiv samhandling med ungdomsskuleelevane opp mot konkret røyndom. Feltarbeid gjennomført i ungdomsskulen kan bidra til at framtidige lærarar i vidaregåande skule har betre grunngevingar for sine didaktiske val, i val av arbeidsmåtar, innhald, mål for læring og vurdering med meir.

Måtar å organisere og vidareutvikle praksisopplæringa i lærarutdanninga på har felles problemstillingar, og dei erfaringar me gjer med studentar

som gjennomfører feltarbeid og feltpraksis i ungdomsskulen vil truleg også vera relevant, og kunne ha overføringsverdi til andre utdanningar.

Forholdet mellom teori og praksis i pedagogikkfaget og i lærarutdanningar er eit tema som ofte blir diskutert. Jensen og Traavik (2010) skriv at det er «grunn til anta at lærerstudenter opplever en praksisopplæring som ikke er i overensstemmelse med teoriundervisningen som skjer i pedagogikkfaget». Avstanden mellom teori og praksis kan også sjåast på som eit «mulighetsrom» (Kvernbekk, 2011), eit rom der det kan skje refleksjon og studentane kan utvikle handlingskompetanse.

Yrkesfaglærarstudenten i ungdomsskulepraksis som feltforskar vil oppleve å vera i eit grenseland mellom innafor og utafor, eller som Hammersley og Atkinson (1987) uttrykker det: «Feltforskeren må balansere intellektuelt mellom *innforlivelse* og *fremmedgjorthet*, mens han eller hun sosialt svever mellom *venn* og *fremmed*» (Hammersley & Atkinson, 1987, sitert i Fuglestad, 1993, s. 19). Fuglestad (1993) diskuterer omgrepet «innforlivelse» som problematisk for feltforskaren, ut frå om han/ho identifiserer seg med eller blir identifisert som lærar eller elev. Faren for å identifisere seg med elevgruppa eller lærargruppa i sitt feltarbeid i ungdomsskulen kan då vera at ein tar bestemte grupper sitt perspektiv og dermed tolkar eller opplever desse som uproblematiske. Yrkesfaglærarstudenten som sjølv er under utdanning til å bli lærar, kan lett identifisere seg med ungdomsskulelæraren. Hammersley og Atkinson (1987) hevdar at det sentrale som feltforskar er å halde seg tilbake ved å skape sosial og intellektuell distanse til gruppene i det studerte feltet. For, seier Hammersley og Atkinson (1987, s. 109), det er i det «rommet» som denne distansen skaper, at feltforskaren sitt analytiske arbeid går føre seg. Siktemålet for feltforskaren er å ta ein marginell posisjon i feltet som kan generere kreativ innsikt (Hammersley & Atkinson, 1987, s. 107). For å kome tett innpå ungdomsskulen som praksisarena var det mest naturleg å velje feltmetodisk tilnærming. Då oppsøker me det aktuelle pedagogiske feltet – ein skule, ein klasse, eit lokalsamfunn, ei spesiell gruppe – og gjer oss til deltakarar i det som der skjer. Me observerer, fører samtaler med aktørar i feltet, intervjuar og samlar inn andre typar relevant materiale (Fuglestad, 2007). Praksissituasjonar er samhandlingssituasjonar, og den metoden som eignar seg godt til å få fram data om samhandling, er *deltakande observasjon* (Fuglestad, 1997).

Deltakande observasjon som metode i studiet av sosiale og kulturelle fenomen er først og fremst utvikla gjennom etnografiske studiar, og innafor antropologien som fag. Feltarbeid som deltakande observasjon byr ofte på spesielle praktiske problem. For det første kan det vera vanskeleg å få tilgang til å drive deltakande observasjon. I og med at deltakande observasjon handlar om at ein må bli med på kva personar (elevar, lærarar, rektorar, assistentar) gjer, krev dette at ein tar andre roller enn forskarrolla. Feltarbeidaren vil også bli tildelt andre roller enn forskarrolla av sine informantar (Wadel, 1991). I dei aller fleste feltarbeid er det ofte vanskeleg å planlegge i detalj kva ein skal gjera kvar dag, veke eller månad (Wadel, 1991). Gjennom bruk av feltarbeid, og feltpraksis spesielt, og kanskje på grunn av si rolle som nærast allment godkjent kjelde til meir effektiv læring, blir metoden i liten grad grunngeve i teorien, sjølv om det er like nødvendig her som ved alle andre metodeval.

Hunnes (2007) viser til parallellar mellom opplevingsaspektet ved feltarbeid og John Dewey sin aktivitetspedagogikk. Dewey såg på læring som noko aktivt, som opplevingar, der persepsjon, kjensler og erfaringar bidrar (Vaage, 2001).

Ifølge Dewey (1929) bør hovuddelen av forskinga skje gjennom læraren si utforsking og forbetring av læringsarbeid. Det komplekse ved skulekvardagen og dei praksiserfaringar studentane møter, kan vera overveldande, og dei får difor ofte liten tid til å kunne gjera seg refleksjonar rundt alle inntrykk og erfaringar. Difor la me vekt på at studentane må vera godt førebudde og ha tid til å tenke, skrive og analysere inntrykka etterpå. Kent, Gilbertson og Hunt (1997) meiner av den grunn at forarbeid er kritisk for effektivt feltarbeid, noko som gjeld for både den praktiske gjennomføringa, og for at studentane skal oppleve effektiv læring.

I rapporten til Ludvigsenutvalet, «Fremtidens skole – Fornyelse av fag og kompetanser» (NOU 2015: 8), blir det vist til at vitskaplege metodar og tenkemåtar er ein spesielt viktig del av fagområda i framtidens skule. Den metodologiske tilnærminga til studentane sitt feltarbeid set arbeidet med feltnotat og refleksjon inn i ein aksjonsretta kontekst, der studentane saman med praksisrettleiar i ungdomsskulen prøver ut ulike aksjonar i forhold til det aktuelle fokusområdet. Intensjonen var å ha eit kritisk

blikk på det som kom fram gjennom refleksjonar, slik at nye idear og andre måtar å gjera ting på kunne prøvast ut.

Prosjektet hadde to målsetjingar:

1. Å møte kravet om god kvalitet og relevans i yrkesfaglæruddanninga (PPU-Y)

PPU-Y skal vera «profesjonsrettet, forsknings- og erfaringsbasert og av høy faglig kvalitet» (jamfør forskrift om rammeplan for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag for trinn 8–13).

2. At me innafor ramma av PPU-Y sitt krav om ungdomsskulepraksis vil prøve ut og utvikle ein ny modell knytt til praksisopplæringa.

Teoretisk ramme og metode

Feltarbeidet eller feltpraksisen me presenterer her, kan definerast som eit mikroetnografisk studium. Postholm definerer mikroetnografi som «et nærstudium av en liten sosial enhet eller en identifiserbar aktivitet innenfor den sosiale enheten» (Postholm, 2005). Mikroetnografiske studiar er av mindre omfang og kortare tidsperioden enn makroetnografiske. Ei analyseining i mikroetnografiske undersøkingar kan omhandle ei gruppe elevar, ein lærer, lærarteam, skuleklasse eller bedrift. Analyseininga må vera så stor at me kan forstå korleis heilskapen og analyseininga fungerer saman (Postholm, 2005). Dersom forskaren studerer korleis læraren utøver sin praksis i klasserommet, kan handlingane til læraren, og hans tankar og refleksjonar, berre forståast i samanheng med konteksten dei blir utført i (Postholm, 2005).

Det at studentane skulle skrive refleksjonsnotat frå refleksiv praksis, utgjer den største delen av data i dette forskingsprosjektet. Schön sitt (1983) omgrep «*reflection on action*» er knytt til den grunnleggjande tanken i læruddanninga. Tankegangen er at den som arbeider i praksisfeltet skal reflektere over sine handlingar etter at dei er gjennomført. Ved å gjera det vil studentane få eit stadig betre grunnlag for å kunne handle i praksisfeltet. I tradisjonelt feltarbeid inneber det at forskaren deltar i folk sitt daglegliv. Han «observerer det som skjer, hører på hva som blir sagt,

stiller spørsmål – han samler med andre ord inn de data som er tilgjengelige, og som vil belyse de problemene forskningen tar opp» (Hammersley & Atkinson, 1987). Det at forskaren er deltakande observatør kan gjera det vanskeleg for PPU-studenten å avgrensa feltforskinga som metode.

Feltarbeidet inneber eit samspel mellom personar som samtidig er både observatør for seg sjølv og objekt for den andre. Dette kompliserte møtet bør ikkje undertrykkast eller styrast av stivbeinte omgrep og metodar, dette fordi det avbryt forskaren sin dialog med sitt umedvite, og fører til forvrengingar i oppfatninga og attgjeving av «røyndommen» (Moltu, 2004).

Skrivaren si stemme i teksten skal kome fram. Etnografisk feltarbeid er meir enn metodiske teknikkar. Kultur er ikkje eit vitskapleg objekt der det gjeld å ha dei rette avdekkings- og oppteikningsteknikkane. Kulturen kan seiast å vera skapt gjennom aktiv konstruksjon av ein slags tekst (Maanen, 1988). Etnografi er dermed ikkje berre eit spørsmål om å få tilgang til feltet, men handlar også om nærleik til informantane, om å ha skarpe øyre og auge, og om ein har gode vanar når det gjeld lydbandopp- tak og notatteknikk og så bortetter.

Studentane skulle skrive feltnotat som ei øving i å reflektere over eiga rolle. I kritisk refleksjon refererer studentane i feltnotatet til utfordringar ved å skapa ein diskurs der dei stiller spørsmål ved praksis og prøver å sjå situasjonar på nye måtar. Fuglestad (1997) framhevar at skriving er ein viktig del av den problemløysande og skapande forskingsprosessen. Å drive samfunnsforskning er å skrive. Moltu (2004) skildrar skriveprosessen til ein etnografisk forskar å vera i ein slags indre og ytre dialog mellom felterfaring og tidlegare erfaringar. Ho ser på møtet med det framande, at det kan vera problematisk, men gjennom denne indre-ytre dialogen blir det skapt kunnskap og erkjenning.

Moltu (2004) viser til Maanen (1988) sine tre ulike sjangrar som tradisjonelle for etnografisk skriving. Den mest nytta sjangeren er *the realist tales*. Denne stilen er ei relativt direkte, «sakleg» framstilling av den kulturen som er studert, utan noko særskilt omsyn til korleis feltarbeidaren produserer ei slik framstilling. Den andre type forteljing er *confessional tales*, i kontrast til den tradisjonelt realistiske og «verkelege» historia. Denne historia fokuserer meir på feltarbeidaren enn på kulturen som er studert. Forteljinga har ofte preg av at forskaren kjem med sine

vedkjenningar om korleis arbeidet med feltet har kome til. Andre variantar er at forskaren fortel korleis ho har kome fram til dei teoretiske posisjonane, eller ein kombinasjon av desse to. Det tredje alternativet er *the impressionist tales*. Det er ei personleg forteljing av ulike flytande, ikkje-kronologiske moment frå feltarbeidet sett opp i ei dramatisk form, og har dermed i seg element av både realisme og skriftemål (Van Maanen, 1988, referert i Moltu 2004:9). I vår forskning har vi lagt vekt på at studentane i feltforskinga skal nytta sjangeren *the realist tales*.

Metodisk følgde me Cato Wadel (1991) sin modell ved eit fokusert feltarbeid (kortvarig mikroetnografisk studium):

1. Ein vektlegg eit perspektiv (teoretisk) som kan observerast i handling (sosial-samhandling)
2. Fokusert feltarbeid (mikroetnografisk studie) krev teoretisk ståstad, forståing – innsyn i tematikken – for at observasjonen ein gjer i feltet kan forståast og setjast i kategoriar for seinare analyser.
3. Metoden som eignar seg best i fokuserte feltarbeidstudiar, er deltakande observasjon.

Feltarbeidet skulle gjennomførast individuelt i løpet av seks veker (november–desember 2017):

1. Først to veker introduksjon til etnografisk metode, finne og definere teoretisk ståstad for feltarbeidet sitt fokus, og planlegge omfang av feltarbeidet
2. Deretter to veker intensiv feltpraksis
3. Etterarbeid med vurdering – skrive feltrapport
4. Vurdering av feltarbeid som metodisk tilnærming til gjennomføring, organisering, innhald og fokus i praksis

Studentane vurderte eigen feltpraksis ut frå følgjande spørsmål:

1. Har ei forskande tilnærming med bruk av feltarbeid som metode vore relevant og meningsfullt for deg i din ungdomsskulepraksis, og som førebuing til framtidig yrkeslærargjerning?

2. Kan feltarbeid som metode brukast i undervising i yrkesfagutdanninga på vg. 1, vg. 2 eller vg. 3?

Studentane skulle samle inn datamateriale både i løpet av undervisinga og i etterkant av gjennomført undervising, ved å studere dei handlingane som vart gjort. Det var viktig for studentane å finne ut kva reiskapar dei skal ta i bruk slik at materialet best mogleg kan skildre opplysningar om læringsarbeidet. Observasjon, samtalar, loggskrivning og spørjeskjema var døme på slike reiskapar eller datainnsamlingsstrategiar som studentane brukte i sin feltpraksis. Målet med PPU-studentane si vurdering av feltpraksis var å gje dei ei aktiv rolle og stemme i arbeidet med utdanningskvalitet, ny kunnskap og innsikt i ei praksisnær lærarutdanning for yrkesfaglærarar.

Resultat

Me sit att med eit mangfald av data. 60 feltrapportar og 52 studentvurderingar av feltarbeid som metode i ungdomsskulepraksis, og eit breitt bilde på ungdomskulen og ungdomskulturen i dag. Feltrapportane er generelt bygde opp som kasusstudie. Kasusstudie definerer me her som ein indre studie. Når me studerer eit forskingsfelt som ein indre studie, er det det unike som skjer på dette feltet som det blir halde auge med. Ein kasusstudie tar for seg eit fenomen og fokuserer på dette. Ofte vert fleire kasus brukt for å få fram både felles mønster og variasjonar (Gudmundsdottir, 1992).

Gjennom å bruka feltarbeidsmetoden må studentane tenkje og gjera sjølv, noko som igjen har fått dei til å reflektere over lærarrolla. Studentane fekk høve til å forske i eige utdanningsfelt. Dei opplevde å kunne søke seg mot eit interessefelt, noko dei ville utforske og finne svar på. Fenomen som me innleiingsvis vil trekke fram i vår studie, viser stor breidde av kva fokus PPU-yrkesfaglærarstudenten hadde i sitt feltarbeid.

Ein gjennomgang av feltrapportane viser fokus og ulike «fenomen» som blir studerte. Døme på dette var: tilpassa opplæring i ungdomskulen, klasseleiing, reglar, inkludering, fleirkulturelle og minoritetsspråklege elevar, vurderingsordning, prøver, karakterar, nasjonale prøver, spesialundervising, arbeidslivsfaget, ulike arbeidsmåtar, IKT, iPad, PC og

mobil i undervisings- og læringsarbeid, læremiddel, overgang ungdomsskule-vidaregåande, yrkesretting i fag og undervising, lærarsamarbeid og tverrfagleg undervising. I tillegg forska nokre studentar på ungdomskultur, forventningar til livet og/eller framtidig yrke, val av skulegang etter ungdomsskule med meir. Analyse av innhald og fokus i feltrapportane vil ikkje bli presentert her.

Me vil her presentere og diskutere PPU-studentane sine vurderingar og læringsutbyte av feltarbeidsmetoden i feltpraksis i ungdomsskulen.

Resultata er strukturert slik:

1. Har ei forskande tilnærming med bruk av feltarbeid som metode vore relevant og meningsfullt for deg i din ungdomsskulepraksis, og som førebuing til framtidig yrkeslærargjerning?
2. Kan feltarbeid som metode brukast i undervising i yrkesfagutdanninga på vg. 1, vg. 2 eller vg. 3?

1. Har ei forskande tilnærming med bruk av feltarbeid som metode vore relevant og meningsfullt for deg i din ungdomsskulepraksis, og som førebuing til framtidige yrkeslærargjerning?

Av dei 52 studentane som responderte om feltarbeid som metode i ungdomsskulepraksis svarte alle (100 %) at dei opplevde feltarbeidsforma som relevant og meningsfull. Det var eit overveldande resultat i seg sjølv. Nokre utsegner frå studentane syner oss at både relevans og det meningsfulle er knytt til det å lære her og no, og til den framtidige yrkesrolla.

Fleire studentar kommenterte verdien av feltarbeidet som ein praktisk og meir erfaringsbasert inngangsvinkel:

«Jeg synes det har vært veldig lærerikt å få arbeide med observasjon mot et forhåndsbestemt tema i skolen. Mye av det jeg har erfart i feltarbeidet kunne jeg ikke lest meg til, og samtidig tror jeg ikke jeg ville lagt merke til alt jeg observerte om jeg ikke hadde åpnet feltet gjennom teori».

Denne innsikta tyder på at studentane ser at vekselvirkinga mellom teori og praksis gror fram som gjensidige befrukta dimensjonar. Å få kjennskap gjennom nærvær og deltaking er:

«Praksis gir bedre innsikt i teorien da man kan relatere den til ulike emner innen de tema/områder som vi berører innen PPU-utdanningen».

«Metoden feltarbeid har absolutt vært meningsfull for praksisen. Ved bruk av observasjon og samtale har jeg fått innsikt i hverdagen til elevene og lærerne, fått samlet relevant data og knytte dette opp imot teori og mine/våre egne erfaringer. Fleksibiliteten med metoden har også vært hjelpsom med tanke på at du får undersøke mye på en gang, men kan plukke ut det som er relevant for din problemstilling».

Schön (1983) sitt omgrep *reflection on action* er knytt til grunntanken i all lærarutdanning. Den som deltar i praksisfeltet, skal reflektere over sine handlingar, i tillegg skal refleksjonar knytast opp mot aktuelle teoretiske perspektiv og forskning.

Student:

«Når ein i forkant kan bestemme seg for kva ein ønskjer å undersøke og finne ut av, så kan ein vidare sjå funna opp mot forskning og teori på det aktuelle temaet. Dette at ein kan få avkrefa eller bekrefa det som ein erfarer og observerer opp mot teori og forskning, gjer at ein må reflektere og ikkje berre synse».

Studenten ovanfor viser til den analytiske tankegangen som skal sikre at han tar val som kan grunnjevast og forsvarast ut frå ein profesjonstankegang.

Fleire studentar viser til at det å ha praksis i ungdomskule har vore nyttig og relevant. Dei uttrykker at det er lenge sidan at dei sjølve var elevar i ungdomsskulen, og at det har gjort at dei har fått utfordra sine tankar rundt både elev- og lærarrolla:

«I aller høyeste grad, det er svært lenge siden jeg hadde befatning med ungdomsskolen, og praksisen har både gjort meg mer kjent med fag, elever og hvordan lærerne jobber.»

«Ja. Jeg har opplevd praksisinnholdet som nyttig. Jeg har ikke vært på en ungdomsskole siden jeg selv gikk der og har både fått stadfestet og utfordret noen fordommer.»

Lærarutdanning handlar i stor grad om å trena studentane til å vera lærarar. Verdien av å observere er ein svært viktig dugleik for lærarar, og studenten uttrykker det slik:

«Feltarbeid som metode har jeg opplevd veldig lærerikt og nyttig. Det har vært en positiv erfaring av å være observatør. Tidligere i studiet har vi orientert oss om planlegging og gjennomføring av undervisning. Feltforskning i ungdomsskolen har gitt meg mer innsikt i hvordan ungdomsskolen fungerer, og hva som rører seg på en ungdomsskole.»

Studenten trekkjer også fram at denne praksisperioden har eit nytt fokus. Fleire studentar synest at «den nye studentpraksisrolla» var både nyttig og krevjande på same tid. Det kan sjåast i samanheng med tidlegare praksisperiodar dei har gjennomført. I dei praksisperiodane har dei i stor grad hatt meir tradisjonell undervisning. Det vil difor vera viktig at studentane mot slutten av studiet får møte andre erfaringar, der dei undersøker, reflekterer over, og får bruka andre arbeidsmåtar.

Det å også sjå elevar frå andre perspektiv som kanskje berre sosiallærarar eller sosialpedagogar får høve til i kvardagen, og anerkjenne kor viktig arbeidet med relasjonar er i skulen, var viktig for denne studenten:

«Praksisen var svært lærerik. Jeg har fått et innblikk i hvordan det er å være lærer på en ungdomsskole og hvilke egenskaper en god lærer bør ha for å takle barn som er i overgang til ungdom, og som er full av hormoner.»

Dei brukar mange uttrykk og metaforer for å framstille denne erfaringa. Ein student skriv at fokuset på relasjonsarbeid gav ei kjensle av å få «meir kjøt på beinet». Erfaring med at fleire var i feltpraksis skapte tankar om ulike måtar å løyse oppgåva på, dei fekk nye tankar og opplevde å gå djupare i materien.

2. Kan feltarbeid som metode brukast i undervisning i yrkesfagutdanninga på vg. 1, vg. 2 eller vg. 3?

Når det gjeld spørsmålet knytt til om feltarbeid har overføringsverdi til vidaregåande skule på vg. 1, 2 eller 3-nivå, så svarar mange studentar at dei meiner det er relevant å knytte metoden opp mot elevrolla.

Ein student uttrykker det slik:

«Ja, jeg tror denne metoden kan være nyttig å bruke i videregående. Elevene får da være utforskende og nysgjerrige. De får også mulighet til å reflektere og tolke, noe som jeg ser på som viktig i utviklingsprosessen de er i.»

Og ein annan student ser at arbeidsmåten også kan vera aktuell å bruka meir tverrfagleg:

«Feltarbeidet og feltpraksis for studentane i PPU-utdanninga er på mange måtar eksemplarisk, då dei fleste fagområde innafor yrkesfag kan ha feltarbeid som arbeidsmåte for sine elevar i vidaregåande skule, spesielt med tanke på yrkesfagleg fordjuing. Det kan hjelpe elevane med å utforske/ forske strukturert på tema dei interesserer seg for. Men ikkje på eit sånt nivå, det må forenklast.»

Nokre studentar skriv at feltarbeidsmetoden gjev elevane større rom for medverknad i eiga læring, og at arbeidsmåten kan motivere elevane i større grad:

«Jeg tror at feltarbeidsmetoden er velegnet for elever i den videregående skole. Noen fordeler med denne metoden er at eleven får medbestemmelse i egen læring ved at man velger fokusområde. Mulighetene for å velge ut fra interesser kan øke motivasjon for læringsarbeidet. Metoden krever høy elevaktivitet, eleven får trening i å jobbe målrettet og løsningsfokuset. Samtidig gir metoden skrivetrening. Dette er nyttig både for de elevene som skal ta høyere utdanning og for de som skal videre i lærlingarbeid.»

«Det kan tenkes at elevene ville hatt et utbytte av denne metodikken i form av eierskap til oppgaven. Feltarbeidet og rapporten er på en måte elevenes egen. Ved å gå målrettet og systematisk til verks på en oppgave så blir man mer interessert og opplyst i temaet som er valgt.»

Fleire studentar viser også til at metoden vil vera aktuell i forhold til eiga framtidig lærarrolle i den vidaregåande skulen:

«Feltarbeidsmetodikken kan brukes alle steder, jeg tenker det hadde vært en stor fordel at lærerne av og til har anledning til å forske på sin egen praksis. Ved å gjøre det blir den måten å observere og tenke på en del av ens egen identitet som lærer. Og du blir en lærar som stadig er i endring og utvikling. Det blir du ved å ha øynene åpne og observere det som skjer rundt deg. Og noterer underveis og i etterkant.»

Når me forskar i eigne erfaringar, vil truleg det tause i større grad bli uttalt. Polanyi (2000) hevdar at me veit meir enn me kan gje uttrykk for, og at kunnskap innafor dei fleste kunnskapsområde kviler på ein taus dimensjon. Det kan tyde på at studentane helst burde ha erfaring med

den tause kunnskapsdimensjonen før dei startar å arbeide med den meir eksplisitte kunnskapen.

Studentane synest den «nye studentpraksisrolla» var både interessant og krevjande:

«Jeg har hatt ingen erfaring med feltarbeid tidligere så eg opplever dette som spennende og skjerpene. Det var arbeidskrevende, men har lært av denne praksisen»

Den forskingsdrivne arbeidsmåten har også lært studentane å skrive, dokumentere og reflektere, og det er kompetanse som er ein viktig del av lærerarbeidet.

Dei opplever også at praksisperioden var annleis enn dei andre praksisperiodane dei hadde tidlegare i studiet. Studentane er tydelege på at erfaringar dei no har gjort, er av stor verdi for deira framtidige lærargjering:

«I arbeid med feltarbeidsmetodikken har jeg lært mye. Først og fremst var jeg skeptisk til hvordan dette feltarbeidet i feltpraksis i ungdomsskolen skulle foregå og hva jeg som fremtidig yrkesfaglærer ville sitte igjen med av læringsutbytte. Denne skepsisen er motbevist. Feltarbeidsmetodikken som summer ut i et feltnotat er virkelig en god metode, først og fremst fordi en får mye refleksjon og nye perspektiv på det du undersøker, og at hypotesene du danner deg fremfor et slikt arbeid nødvendigvis ikke alltid stemmer overens. Feltmetodikken belyser virkelig at det finnes flere sider av samme sak».

Diskusjon/avslutning

Formålet med studien var å utforska studentane sine erfaringar og opplevingar med feltarbeid som arbeidsmåte, og aktivt trekke inn studentane i FoU-arbeid slik som både Forskingsmeldinga (Kunnskapsdepartementet, 2017), Ludvigsenutvalet (NOU: 2015), Nasjonale retningslinjer for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag trinn 8–13 (2018) og Rammeplanen for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag (2013) viser til.

Sentralt i drøftinga av yrkesrelevant kunnskap i lærerutdanninga står forholdet mellom teori og praksis. Nygren definerer den yrkesrelevante kunnskapen slik: «Yrkesrelevante kunnskaper er alle de kunnskaperne

som i konkret profesjonell praksis viser seg å være en ressurs i profesjonsutøverens oppgaveløsning innenfor de profesjonelle virksomheter som samfunnet til enhver tid erklærer som legitime for den aktuelle profesjonsutøverens yrkespraksis» (Nygren, 2004, s. 183).

I det kunnskapsregime som tradisjonelt eksisterer innafor lærerutdanning, er kunnskapen organisert med utgangspunkt i teori- og praksisopplæring. I veiledningsmodellen til Handal og Lauvås (2000) som har dominert lærerutdanning frå 1990-talet og fram til i dag, er ein av intensjonane å integrere handlingar som blir gjort i praksisfeltet med breiare teoretisk forståing. Me var usikre på i kor stor grad det skjer. Dette ville me undersøkje nærare i den empiriske delen av vårt prosjekt.

Yrkesfaga har tradisjonelt vore «handlingsfag», og ved å ta i bruk forskande arbeidsmåte som feltarbeid så har studentane fått eit nytt og sterkare verktøy for å kunne arbeide i skulen. Dei fleste studentane var einige om at feltarbeid, feltpraksis og arbeidskrava (feltnotatet) hadde utfordra forskaren i dei. Dei meinte at feltarbeidet var meiningsfullt og relevant for eiga læring. I refleksjonsnotatet gav studentane til kjenne at feltarbeidet hadde gjeve dei djupare innsikt i den framtidige rolla som forskande lærar og undervisar generelt, og mange svara at metoden hadde overføringsverdi, og ville vera relevant i forhold til deira arbeid som lærar i vidaregåande skule.

Studentane hadde eit tidsavgrensa møtepunkt med praksisfeltet i dette FoU-arbeidet, og i oppfølginga ynskjer me å breie forskinga utover med fleire metodar og fange fleire sider ved deira erfaringar. Dei funna som er gjort, er baserte på skriftleg evaluering av opplegget, og i tillegg studentane sine refleksjonsnotat. Likevel skildrar studentane at det er skapt eit «rom» der praksiserfaringar og «teori» frå PPU-undervisinga har støtta, men også utfordra, kvarandre.

Ved utdanningsinstitusjonar er teori i fokus, og er i stor grad organisert som forelesingar eller klasseromsundervising. Praksisopplæringa er knytt til skulen med eigne praksisrettleiarar, som har ansvar for å leggje til rette for studentane sine praksiserfaringar. I denne forskinga har søke-lyset vore på praksis, på praktisk kunnskap, gjennom praktisk aktivitet i ungdomsskulepraksisen for yrkesfaglærarstudentar.

Som yrkesfaglærarutdannar fekk me med denne studien meir innsikt i og kunnskap om korleis yrkesfaglærarstudentane sine erfaringar og

kompetanse vart brukt i ungdomstrinnet, samt at me utvikla kunnskap om korleis PPU-Y-utdanninga kan legge til rette studentane sin pedagogiske praksis gjennom samarbeid med skular på ungdomstrinnet. I tillegg fekk me utvikle kunnskap om korleis yrkesfagleg kompetanse kan gje meir praksisretta, relevant og meningsfullt innhald i ulike fag på ungdomstrinnet.

Ved at studentane brukte metoden mikroetnografisk feltarbeid i sin praksisperiode, så viser studien at praksis var med på å utvikla yrkesfaglærarstudentane sin yrkesfaglege- og yrkesdidaktiske kompetanse. Ved å bruke feltarbeid/feltpraksis og bruke ein ny læringsarena, opplevde studentane at dei får meir progresjon i praksis, og at dei får møte andre praksiserfaringar enn i sine tidlegare praksisperiodar.

Som lærarutdannar er det heilt sentralt å utvikle ny kunnskap om det pedagogiske praksisfeltet i ungdomsskulen, noko som kan vera med på å få betre heilskap og samanheng mellom studentane sine ulike læringsarenaer i studiet, og gje dei relevante reiskapar som dei kan bruke når dei skal ut i lraryrket. Me meiner at ved å ta i bruk feltarbeid og feltpraksis så kan me i noko grad bidra til å minske spennet mellom teori og praksis i utdanninga, der me går frå lærarutdanninga si teoriundervisning til praksisfeltet sitt kvardagsliv, og tilbake. Me undrar oss om feltarbeidsmetoden òg kan vera viktig tilskot i andre profesjonsstudiar eller disiplinstudiar.

Studentane var samde om at arbeidsmåten feltarbeid var nyttig og relevant i forhold til deira framtidige lærargjerning. Det vil truleg bidra til å endra deira lærarpraksisar, og til å våge å utfordra seg sjølve. Studien har også vore med på å danne grunnlag for samarbeidsprosjekt (FoU-prosjekt) mellom vidaregåande skular og skular på ungdomstrinnet. Som yrkesfaglærarutdannar har me med denne studien hatt som mål å presentere feltarbeid som eit verktoy i ei forskande tilnærming til praksis i praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfaglærarar.

Litteratur

- Beverley, A. & Worsley, A. (2007). *Learning & teaching in social work practice*. London: Palgrave Macmillian.

- Dewey, J. (1929). *Source of a science education*. Cleveland, OH: Kappa delta Pi Society.
- Fuglestad, O. L. (1993). *Samspel og motspel*. Oslo. Det Norske Samlaget.
- Fuglestad, O. L. (1997). Skriveprosessen i kvalitativ forskning. I E. Fossåskaret, O. L. Fuglestad & T. H. Aase (Red.), *Metodisk feltarbeid: produksjon og tolkning av kvalitative data* (s. 237–256). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fuglestad, O. L. (2007). *Tett på praksis. Innføring i pedagogisk feltforskning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Forskrift om Rammeplan for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag for trinn 8.–13. Godkjent av Kunnskapsdepartementet 18. mars 2013.
- Gudmundsdottir, S. (1992). *Hvordan gir teorien næring til praksis, og omvendt*. Trondheim: Tapir Press.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1987). *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Handal, G. & Lauvås, P. (2000). *På egne vilkår. En strategi for veiledning med lærere*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hunnes, O. R. (2007). Læringsperspektiv på ekskursjon som arbeidsmåte. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 61(1), 38–42.
- Jensen, P. I. & Traavik, N. V. (2010). Forholdet mellom teori og praksis i pedagogikkfaget. *Bedre skole*, 4, 32–36.
- Kent, M., Gilbertson, D. D. & Hunt, C. O. (1997). Fieldwork in geography teaching: A critical review of the literature and approaches. *Journal of Geography in Higher Education*, 21(3), 313–322.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). Kultur for kvalitet i høyere utdanning (Meld. St. 16 (2016–17)).
- Kvernbekk, T. (2011). Filosofisk om teori og praksis. *Bedre skole* 2, 20–25.
- Loneran, N. & Andresen, L. W. (1988). Field-based education: Some theoretical considerations. *Higher Education Research and Development*, 7(1), 63–77.
- Maanen, V. J. (1988). *Tales of the field: On writing ethnography*. Chicago: University of Chicago Press.
- Moltu, B. (2004). Etnografi og kunnskapsproduksjon. Om å skrive seg ut av feltarbeidet. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 15(4), 241–256.
- Nasjonale retningslinjer for praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag trinn 8–13. Vedtatt av UHR- Lærarutdanning 22. mars 2018.
- NOU 2015: 8. (2015) Fremtidens skole – Fornyelse av fag og kompetanser.
- Nygren, P. (2004). *Handlingskompetanse. – Om profesjonelle personer*. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.
- Polanyi, M. (2000). *Den tause dimensjonen – en innføring i taus kunnskap*. Oslo: Spartacus.
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner*. New York: Basic Books.
- Schön, D. A. (2001). *Den reflekterende praktiker. Hvordan profesjonelle tenker når de arbeider*. Randers: Forlaget Klim.
- Vaage, S. (2001). Perspektivtaking, rekonstruksjon av erfaring og kreative læreprosesser: George Herbert Mead og John Dewey om læring. I Dysthe, O. (Red), *Dialog, samspel og læring* (s. 129–150). Oslo: Abstrakt forlag.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK A/S.